

Eva Seničar

Verbalna komunikacija učiteljev v povezavi z učno uspešnostjo dijakov

izvleček

Komunikacija je sredstvo za prenos informacij, ki poteka v vsakdanjem življenju. Je izjemnega pomena, saj z njo zagotavljamo interakcijo med ljudmi, gre za obliko človekove družbene dejavnosti. Posledica tega je, da je komunikacija pomembna tudi v šoli. Najpogostejša je verbalna komunikacija, spremlja pa jo tudi neverbalna. Med poukom se redko zgodi, da je komunikacija prekinjena, saj poteka tudi, ko so učenci in učitelj tiho. V raziskavi smo želeli ugotoviti, kako pomembna je verbalna komunikacija učiteljev v povezavi z učno uspešnostjo dijakov pri posameznih predmetih v gimnaziji. Naši cilji so bili ugotoviti, kakšna je verbalna komunikacija učiteljev na srednji šoli in ali se povezuje z učno uspešnostjo dijakov, ter preveriti, ali obstajajo razlike med posameznimi učitelji različnih predmetov in med različnimi letniki dijakov. Vključeni so bili dijaki vseh štirih letnikov ter mešani po spolu. Ugotovili smo statistično značilno povezavo med verbalno komunikacijo učiteljev in učno uspešnostjo dijakov, saj pozitivni vidiki verbalne komunikacije pozitivno vplivajo na učno uspešnost dijakov. Razlike v oceni verbalne komunikacije posameznih učiteljev so se izkazale med posameznimi letniki in tudi po spolu. Verbalna komunikacija je najbolje ocenjena pri učiteljih športne vzgoje, pri tem predmetu je tudi učna uspešnost najvišja.

Ključne besede: verbalna komunikacija, komunikacija v šoli, učna uspešnost

(vir: <https://daytonparentmagazine.com/ask-the-teacher-phasing-out-physical-education/>)

Verbal communication of teachers in connection with students' learning performance.

Abstract

Communication is a means of transmitting information that takes place in everyday life. It is extremely important because it provides interaction between people and is a form of human social activity. As a result, communication is also important in school. The most common is verbal communication, which is also accompanied by nonverbal. It is rare for communication to be interrupted during class, as it also takes place when students and the teacher are silent. In the research, we wanted to find out how important is the verbal communication of teachers in connection with the learning performance of students in individual subjects in high school. Our goals were to determine what is the verbal communication of teachers in high school, whether it is related to the learning performance of students, and to determine whether there are differences between individual teachers of different subjects and between different years of students. Students of all four years and mixed by gender were included. We found that there is a statistically significant association between teacher verbal communication and students' learning performance, as positive aspects of verbal communication positively affect students' learning performance. Differences in the assessment of verbal communication of individual teachers were shown between individual years and also by gender. The best assessment of verbal communication is with physical education teachers, where is also the highest learning success.

Keywords: verbal communication, communication in school, learning performance

■ Uvod

Komuniciranje je vseživljenjska dejavnost, ki vključuje številne ritualne interakcije, kot so pozdravljanje, izmenjava trenutnih informacij, ki zahteva le malo osebne pozornosti, ali druge odnosne relacije, ki zahtevajo večjo pozornost in skrb. Učinkovito komuniciranje ni prirojena sposobnost, kot tudi ni »pravega« načina komuniciranja. Komunikacijski vzorci so odvisni od značilnosti in sposobnosti udeležencev komunikacijske situacije, njihove osebne zgodovine in zgodovine odnosov, družbenega in situacijskega konteksta, v katerem poteka, in zaznave drug drugega (Ule, 2005).

Da lahko komuniciramo, je potrebnih več elementov. Sem spadajo ljudje, sporočila, kanali, motnje, povratne informacije in kontekst. Najprej, komunikacija vključuje interakcijo med ljudmi. Pomembno je razumeti, da udeleženci v komunikacijo vnesejo številne stvari. Oba, tako govornik kot poslušalec, imata osebne izkušnje, cilje, vrednote, odnos, znanje, kulturo in prepričanja, ki vplivajo na vse, kar med komunikacijo vpliva na to, o čem in na kakšen način si izmenjujeta informacije ter razlago. To je poznano kot referenčni okvir. Ker imajo ljudje, ki sodelujejo v komunikaciji, različne referenčne okvire, si lahko sporočila razlagajo zelo različno. Komunikacija, kot smo že omenili, vključuje verbalna in neverbalna sporočila. Verbalna vključujejo besede, neverbalna sporočila pa spremljajo povedano. Cilj je sestaviti sporočilo, verbalno in neverbalno, tako da bodo učenci razumeli predvideni pomen. Poleg tega potrebujemo tudi kanale, po katerih poteka komunikacija (iz oči v oči, elektronska pošta, besedilna sporočila, telefon itd.) in prek katerih lahko pošljamo in prejemamo sporočila. Pomembno je upoštevati lastnosti kanala, ki ga izberemo za sporočanje določenih sporočil. Treba se je vprašati, kakšne posledice bo imela izbira kanala na pomembnost sporočanja določenih informacij. Komunikacija ni vedno lahka, saj jo občasno zmotijo različne motnje, kot je vmešavanje, ki je lahko fizično ali psihično. To vse lahko povzroči netočnost v komunikaciji – preprečuje, da bi bilo poslano sporočilo prejeto. Poleg tega so za komunikacijski proces zelo pomembne tudi povratne informacije, ki vključujejo učitelja in učence hkrati. Med poučevanjem se poslušalec odziva bodisi verbalno bodisi neverbalno. Ko učitelji pošiljajo sporočila, morajo vedeti, ali jih učenci razumejo. Ne nazadnje se komunikacija zgodi v kontekstu. Kraj in čas sta pomemb-

na dejavnika, ki ju je treba upoštevati in ki vplivata na sposobnost osredotočenosti na sporočila. Hkrati je treba upoštevati tudi socialni kontekst, saj lahko sporočilo hitro postane primerno ali neprimerno, učinkovito ali neučinkovito. V šoli je treba s komunikacijo zgraditi podporno klimo, ker spodbuja boljši razvoj pozitivne samopodobe učenca in krepi njegovo razmišljanje (Simonds in Cooper, 2014).

Šolski kontekst predstavlja skupnost, v kateri posameznik preživi največ časa, zato je treba podrobneje spoznati udeležence pedagoške situacije ter različne vzorce vedenja teh udeležencev, ki se pojavljajo v razrednih situacijah. Udeleženci v razredni situaciji so učitelj in učenci, najpogostejše interakcije pa potekajo med učiteljem in posameznim učencem, med učiteljem in vsemi učenci v razredu ali pa med posameznim učencem in preostalim razredom – sošolci. Interakcije postajajo bolj kompleksne med šolanjem. Socialne procese, ki se odvijajo v razredu, določajo na eni strani osebne značilnosti udeležencev, na drugi strani pa institucionalne značilnosti (značilnosti šolskega in družbenega sistema). V formalnih interakcijah učitelj najpogostejše določa vsebino (o čem se bodo pogovarjali) in obliko interakcije (kako, na kakšen način). V večini primerov se učitelj obrača na ves razred, ne toliko na posamezne učence (Pečjak in Košir, 2008).

Ko govorimo o komunikaciji v razredu, mislimo predvsem na komunikacijo med učiteljem in učencem. Delimo jo na enosmerno ali dvosmerno komunikacijo (Schmuck in Schmuck, 1997, v Pečjak in Košir, 2008). Dandanes je komunikacija orodje profesionalnosti, zato ga morajo učitelji še posebej dobro obvladovati. Učiteljev nastop je pomemben, saj mora s tem pritegniti poslušalce tako vidno kot slušno. Njegov nastop mora biti prepričljiv (Mauer, 2007). Za nastanek komuniciranja sta pomembni vsaj dve osebi, in sicer tisti, ki sporočilo pošilja oziroma spreminja svoje misli v izgovorjene besede ali geste (pošiljatelj), in tisti, ki sporočilo prejema (prejemnik) (Arnus, 2010).

Uspešna interakcija med učiteljem in dijakom je ključna za motiviranje dijakov pri delu in učenju. Izvedli smo raziskavo, v vzorec so bili vključeni dijaki z različnih gimnazij. Z anketnim vprašalnikom smo ugotavljali, kako pomembna je verbalna komunikacija v povezavi z učno uspešnostjo dijakov pri treh predmetih, in sicer pri biologiji, zgodovini in športni vzgoji. V ana-

lizi smo še posebej proučili tudi komunikacijo pri športni vzgoji.

■ Metode

Preizkušanci

V vzorec raziskave, ki smo jo izvedli v šolskem letu 2019/2020, je bil vključen slučajnostni vzorec 105 oseb, dijakov od prvega do četrtega letnika gimnazij v Sloveniji. Udeleženci so bili mešani po spolu in so v celoti izpolnili vprašalnik. Vsem anketirancem je bila zagotovljena anonimnost in zaupnost njihovih odgovorov.

Ženskega spola je bilo 65 anketirancev (61,9 %), moškega pa 40 anketirancev (38,1 %). Prvi letnik je obiskovalo 33 anketirancev (31,4 %), drugi letnik 26 (24,8 %), tretji letnik prav tako 26 (24,8 %), četrty letnik pa 20 anketirancev (19,0 %).

Minimalna starost anketirancev je bila 15 let, maksimalna 19 let, povprečna starost anketirancev je bila $M = 16,62$ leta; $SD = 1,19$ leta.

Pripomočki

Uporabili smo lastni anketni vprašalnik o verbalni komunikaciji, ki je bil posredovan prek spletne strani v spletno učilnico oziroma po elektronski pošti dijakom v soglasju z ravnatelji. Vprašalnik je bil sestavljen iz dveh delov. Prvi del je vseboval 58 postavk o oceni verbalne komunikacije učiteljev, za katere smo uporabili Likertovo lestvico (1 = nikoli, 2 = redko, 3 = občasno, 4 = pogosto, 5 = vedno), skupaj z vprašanji o učnem uspehu in času, ki so ga porabili pri tem predmetu. V drugem delu smo anketirance vprašali o demografskih podatkih. Vprašalnik je vključeval tudi vprašanja o telesni dejavnosti, a ta niso bila del analize.

Postopek

Časovni okvir zbiranja podatkov je obsegal obdobje dveh mesecev, in sicer od maja do julija 2020. Po končanem anketiranju so bili podatki vneseni v podatkovno bazo in analizirani s programom za statistično obdelavo podatkov IBM SPSS Statistics for Windows, različica 20.0 (IBM Corp., New York). Za prikaz podatkov smo uporabili statistično metodo opisne ali deskriptivne statistike, in sicer smo prikazali frekvence in pripadajoče odstotke, povprečne vrednosti (M), standardne odklone (SD), minimum (Min) in maksimum (Max) odgovorov. Rezultate smo podali v obliki tabel.

Za primerjavo povprečne vrednosti verbalne komunikacije glede na spol oziroma letnik študentov (prvi in četrti letnik) smo uporabili t-test za dva neodvisna vzorca. Homogenost varianc smo preverjali z Levenovim testom. Če homogenost varianc ni bila izpolnjena, smo uporabili t-test za dva neodvisna vzorca, ki ne predpostavlja homogenosti varianc.

Za primerjavo povprečij postavk glede na vrsto predmeta (biologija, zgodovina, športna vzgoja) smo uporabili test analize varianc (ANOVA). Za iskanje moči povezanosti med oceno verbalne komunikacije pri posameznem predmetu in učnim uspehom danega predmeta smo uporabili Pearsonov korelacijski test.

Upoštevali smo stopnjo značilnosti pri vrednosti $p = 0,05$. Če je $p < 0,05$, lahko zaključimo, da statistično značilne razlike v povprečjih med spoloma oziroma letnikoma oziroma med predmeti obstajajo, pri stopnji tveganja 5 %. Upoštevali smo le veljavne odgovore na postavljena vprašanja, neveljavne oziroma manjkajoče odgovore smo izločili iz statističnih analiz in obdelave podatkov.

Rezultati

Anketa je obsegala 58 postavk o verbalni komunikaciji učiteljev, ki smo jih posredovali anketirancem za vsak predmet posebej. Vprašali smo jih, kako pogosto se navedeni vidik verbalne komunikacije učiteljev pojavlja pri različnih predmetih (1 = nikoli, 2 = redko, 3 = občasno, 4 = pogosto, 5 = vedno). Najprej smo opisali povprečne vrednosti o tem, kako pogosto veljajo dane postavke pri predmetu športna vzgoja, nato pa smo s testom ANOVA preverili, ali obstajajo statistično značilne razlike v povprečjih glede na preostala dva predmeta (biologija, zgodovina).

Pri postavkah »profesorjevi posegi po discipliniranju dijakov temeljijo na nadzoru in grožnjah« ($F = 4,92$; $p = 0,00$), »vprašanja boljših dijakov pritegnejo več pozornosti profesorja kot vprašanja povprečnih dijakov« ($F = 13,94$; $p < 0,00$), »profesor uporablja veliko tujk« ($F = 17,87$; $p < 0,00$), »dijaki, ki kršijo pravila, so kaznovani« ($F = 12,21$; $p < 0,00$), »v razredu so stalna prerekanja« ($F = 4,83$; $p = 0,00$), »navodila profesorja so slaba, zato ne vemo, kaj bi počeli« ($F = 12,80$; $p < 0,00$), »dijaki po učnih urah nismo zadovoljni« ($F = 31,60$; $p < 0,00$), »v konfliktu z dijakom profesor vztraja, da ima on prav« ($F =$

Tabela 1

Verbalna komunikacija učiteljev

Verbalna komunikacija učiteljev	predmet	M	SD	F	p
Profesorjevi posegi po discipliniranju dijakov temeljijo na nadzoru in grožnjah.	biologija	2,23	,94	4,92	,00
	zgodovina	2,23	1,03		
	športna vzgoja	1,86	,99		
Vprašanja boljših dijakov pritegnejo več pozornosti profesorja kot vprašanja povprečnih dijakov.	biologija	3,06	1,27	13,94	< 0,00
	zgodovina	2,39	1,22		
	športna vzgoja	2,21	1,18		
Profesor uporablja veliko tujk.	biologija	2,62	,95	17,87	< 0,00
	zgodovina	2,49	,99		
	športna vzgoja	1,89	,89		
Dijaki, ki kršijo pravila, so kaznovani.	biologija	2,90	1,03	12,21	< 0,00
	zgodovina	2,35	1,11		
	športna vzgoja	2,23	1,01		
V razredu so stalna prerekanja.	biologija	2,34	,97	4,83	,00
	zgodovina	2,18	1,02		
	športna vzgoja	1,91	1,02		
Navodila profesorja so slaba, zato ne vemo, kaj bi počeli.	biologija	2,51	1,02	12,80	< 0,00
	zgodovina	2,23	,98		
	športna vzgoja	1,85	,86		
Dijaki po učnih urah nismo zadovoljni.	biologija	2,63	,98	31,60	< 0,00
	zgodovina	2,69	1,13		
	športna vzgoja	1,73	,76		
V konfliktu z dijakom profesor vztraja, da ima on prav.	biologija	3,10	1,14	22,19	< 0,00
	zgodovina	2,75	1,04		
	športna vzgoja	2,13	,99		
Profesor opazi, ko ima posameznik v razredu problem, in mu skuša pomagati.	biologija	2,88	1,04	12,93	< 0,00
	zgodovina	3,17	1,12		
	športna vzgoja	3,60	,93		

22,19; $p < 0,00$) in »profesor uporablja grajanje in kritiziranje pred vsemi v razredu« ($F = 14,50$; $p < 0,00$) je ocena pogostosti danega vidika verbalne komunikacije pri predmetu športna vzgoja nižja kot pri predmetih biologija in zgodovina.

Statistično značilne razlike v povprečnem učnem uspehu glede na predmet zaznamo ($F = 37,13$; $p < 0,00$), in sicer imajo anketiranci pri predmetu športna vzgoja povprečni učni uspeh prav dober ($M = 4,31$; SD

$= 0,73$), pri predmetih biologija ($M = 3,47$; $SD = 0,85$) in zgodovina ($M = 3,44$; $SD = 0,90$) pa dober do prav dober (Tabela 2).

Ogledamo si, ali obstajajo statistično značilne povezave med verbalno komunikacijo učiteljev in učno uspešnostjo dijakov pri predmetih biologija, zgodovina in športna vzgoja. Opozorimo, da je vsak stolpec v Tabeli 3 (učni uspeh pri predmetu – biologija, učni uspeh pri predmetu – zgodovina, učni uspeh pri predmetu – športna vzgoja) te-

Tabela 2

Učni uspeh anketirancev glede na predmet

Učni uspeh	predmet	M	SD	F	p
	biologija	3,47	,85	37,13	< 0,00
	zgodovina	3,44	,90		
	športna vzgoja	4,31	,73		

stiran z ustreznimi postavkami, ki se tičejo danega predmeta. Tabela 3 torej predstavlja trikrat izveden Pearsonov korelacijski test (za vsak predmet posebej).

Statistično značilno povezavo, ki je šibka in pozitivna, ugotovimo med učnim uspehom ter tem, da se dijaki držijo dogovora s profesorjem, kar ugotovimo pri biologiji ($r = 0,20$), pri zgodovini ($r = 0,31$) oziroma pri športni vzgoji ($r = 0,23$) (Tabela 3).

Statistično značilno povezavo, ki je šibka in negativna, ugotovimo med učnim

uspehom pri predmetu športna vzgoja in tem, da se s profesorjem učenec pogostejše ne strinja, kot strinja ($r = -0,29$), ter tem, da profesor govori zelo tiho in ga zato ne slišijo ($r = -0,23$). Šibko in pozitivno statistično značilno povezavo ugotovimo med učnim uspehom pri športni vzgoji in tem, da se dijaki držijo dogovora s profesorjem ($r = 0,23$), ter tem, da dijaki lahko v razpravi povedo svoje mnenje ($r = 0,23$) (Tabela 3).

Za testiranje razlik v verbalni komunikaciji med prvimi in četrtnimi letniki uporabimo t-

-test za dva neodvisna vzorca. Pred testom za vsako postavko izvedemo tudi Levenov test homogenosti varianc. Če ugotovimo, da variance niso homogene (stopnja značilnosti za Levenov test $p < 0,05$), uporabimo različico t-testa, ki ne predpostavlja homogenih varianc.

Statistično značilne razlike v povprečjih znanju pri dveh (od 16) postavkah: »verbalna sporočila med učno uro se nanašajo v večini na učno snov« ($t = -3,97$; $p < 0,00$), in sicer prvi letniki manj pogostejše kot četrtni

Tabela 3

Verbalna komunikacija učiteljev v povezavi z učno uspešnostjo dijakov pri posameznem predmetu

Postavke		Učni uspeh pri predmetu biologija	Učni uspeh pri predmetu zgodovina	Učni uspeh pri predmetu športna vzgoja
S profesorjem se pogostejše ne strinjam, kot strinjam.	r	-,10	-,17	-,29**
Profesor govori zelo tiho in ga zato ne slišimo.	r	-,10	-,24*	-,23*
Dijaki se držimo dogovora s profesorjem.	r	,20*	,31**	,23*
Dijaki lahko v razpravi povemo svoje mnenje.	r	,13	,25**	,23*
Profesor že na začetku leta pove, kako bo potekalo ocenjevanje.	r	,27**	,16	,00
Ko profesor govori, ga dijaki poslušamo.	r	,13	,27**	,06
Profesor upošteva mnenja vseh dijakov.	r	,15	,07	,25**

Opomba. * $p < 0,01$; ** $p < 0,001$.

Tabela 4

Verbalna komunikacija učiteljev športne vzgoje glede na prvi in četrtni letnik

Verbalna komunikacija učiteljev športne vzgoje	letnik	M	SD	L	p (Levene)	t-test	p (t-test)
Profesor poda točna navodila za delo v razredu.	prvi	3,94	,99	4,05	,04	-1,24	,21
	četrtni	4,25	,63				
Profesor že na začetku leta predstavi pravila, ki se jih v razredu držimo.	prvi	4,00	,82	,19	,66	-,22	,82
	četrtni	4,05	,68				
Verbalna sporočila med učno uro se nanašajo v večini na učno snov.	prvi	3,52	,93	5,27	,02	-3,97	,00
	četrtni	4,45	,60				
Ko profesor posreduje informacije med poukom, se izogiba lastnim občutkom in navaja le dejstva.	prvi	3,12	,78	9,40	,00	-2,15	,03
	četrtni	3,70	1,17				
Profesor je do dijakov prijateljski.	prvi	4,00	,86	,24	,62	1,13	,26
	četrtni	3,70	1,03				
Profesor upošteva ideje dijakov in jih vključuje v poučevanje.	prvi	3,61	,99	1,40	,24	1,01	,31
	četrtni	3,30	1,17				
Profesor spodbuja različna mišljenja dijakov.	prvi	3,79	,99	,73	,39	1,11	,27
	četrtni	3,45	1,19				
Profesor se osebno zanima za vsakega dijaka.	prvi	3,52	1,00	,30	,58	,21	,82
	četrtni	3,45	1,14				
Moje zanimanje med urami je odvisno od verbalnih sposobnosti profesorja.	prvi	3,21	1,05	1,17	,28	,35	,72
	četrtni	3,10	1,25				
Predmet mi je bolj všeč, če nam profesor dobro razloži snov.	prvi	3,18	1,10	1,03	,31	-1,61	,11
	četrtni	3,70	1,17				

Tabela 5

Verbalna komunikacija učiteljev športne vzgoje glede na spol dijakov

Verbalna komunikacija učiteljev športne vzgoje	spol	M	SD	L	p (Levene)	t-test	p (t-test)
Profesor ceni dijake.	ženski	4,05	,90	3,04	,08	,71	,47
	moški	3,93	,73				
Profesor dijake sprejema takšne, kot so.	ženski	3,92	,98	17,99	,00	-,57	,56
	moški	4,03	,66				
Profesor poda točna navodila za delo v razredu.	ženski	4,14	,78	2,75	,10	1,38	,16
	moški	3,90	,95				
Profesor že na začetku leta predstavi pravila, ki se jih v razredu držimo.	ženski	4,17	,72	1,41	,23	2,26	,02
	moški	3,83	,81				
Profesor upošteva ideje dijakov in jih vključuje v poučevanje.	ženski	3,62	1,07	4,20	,04	,57	,56
	moški	3,50	,87				
Profesor spodbuja različna mišljenja dijakov.	ženski	3,95	,94	3,18	,07	2,83	,00
	moški	3,38	1,12				
Profesor se osebno zanima za vsakega dijaka.	ženski	3,66	1,06	11,35	,00	1,89	,04
	moški	3,30	,72				
Predmet mi je bolj všeč, če nam profesor dobro razloži snov.	ženski	3,55	1,18	7,18	,00	2,45	,01
	moški	3,00	1,01				

letniki ($M = 4,45$; $SD = 0,60$) opažajo, da se verbalna sporočila med učno uro v večini nanašajo na učno snov ($M = 3,52$; $SD = 0,93$). Prav tako statistično značilne razlike v povprečni oceni verbalne komunikacije zaznamo pri postavki »ko profesor posreduje informacije med poukom, se izogiba lastnim občutkom in navaja le dejstva« ($t = -2,15$; $p = 0,03$), in sicer četrti letniki pogostejše kot prvi letniki ($M = 3,12$; $SD = 0,78$) opažajo, da se profesor pri posredovanju informacij med poukom izogiba lastnim občutkom in navaja le dejstva ($M = 3,70$; $SD = 1,17$) (Tabela 4).

Podobno testiramo tudi, ali obstajajo statistično značilne razlike v oceni verbalne komunikacije učiteljev glede na spol.

Statistično značilne razlike v povprečni oceni verbalne komunikacije učiteljev zaznamo pri štirih postavkah, in sicer »profesor že na začetku leta predstavi pravila, ki se jih v razredu držimo« ($t = 2,26$; $p = 0,02$), kar moški manj pogostejše opažajo ($M = 3,83$; $SD = 0,81$) kot ženske ($M = 4,17$; $SD = 0,72$). Prav tako statistično značilne razlike v povprečni oceni verbalne komunikacije učiteljev zaznamo pri postavki »profesor spodbuja različna mišljenja dijakov« ($t = 2,83$; $p = 0,00$), in sicer moški manj pogostejše kot ženske ($M = 3,95$; $SD = 0,94$) opažajo, da profesor spodbuja različna mišljenja dijakov ($M = 3,38$; $SD = 1,12$). Tudi pri postavki »profesor se osebno zanima za vsakega dijaka« ($t = 1,89$; $p = 0,04$) moški to opažajo

manj pogostejše ($M = 3,30$; $SD = 0,72$) kot ženske ($M = 3,66$; $SD = 1,06$) (Tabela 5).

Razprava

Uspešno komunicirati pomeni govoriti odgovorno in z upoštevanjem etike in entuziazma ustvarjati kreativno vzdušje ter udeležence aktivno poslušati. Vsaka komunikacija temelji na človeku in medosebnih odnosih. To se kaže v oblikovanju formalnih in neformalnih skupin, z upoštevanjem pravil in postopkov dela. V skupini je treba vzdrževati komunikacijske sposobnosti, ki hkrati zagotavljajo individualne ideje v skladu s skupino ter reševanje morebitnih težav. V skupini naj učitelj dopušča prilagodljiv sistem dela, saj s tem lahko odkriva še neizkoriščene možnosti za skupno komunikacijo. V učni skupini bo učitelj naredil vtis na učence tako, da bo svoja stališča zagovarjal vztrajno, ob tem pa ne bo dajal občutka vsiljivosti ali prepričljivosti. Učitelj mora paziti, da njegovo razmišljanje ni v ospredju in da ne deli nasvetov, ampak sogovornika posluša in je do njega razumevajoč. Hkrati mu lahko učitelj ponudi pomoč pri zadovoljitvi potreb, če začuti, da ima sogovornik težave ali potrebe. V šoli lahko pridemo tudi do situacije, ko učitelj pošilja informacije, učenec pa jih ne želi razumeti oziroma jih ne more. Najdemo se v položaju, ki vodi do motenj v komunikaciji in medosebnih odnosih. Iz tega se lahko razvije globoko nesoglasje ali celo konfliktna situacija (Borovinšek, 1997).

Ugotovili smo povezavo med verbalno komunikacijo učiteljev in učno uspešnostjo dijakov, saj obstaja statistično značilna povezava med verbalno komunikacijo učiteljev in učno uspešnostjo dijakov. Pri tem gre za stabilen odnos med profesorjem in dijaki, kjer se profesor in dijaki držijo pravil z začetka leta, profesor posluša mnenje dijakov in dijaki poslušajo, ko profesor govori, kar pozitivno vpliva na učno uspešnost dijakov.

Statistično značilno povezavo, ki je šibka in pozitivna, ugotovimo med učnim uspehom pri vseh treh predmetih in tem, da se dijaki držijo dogovora s profesorjem, ter tem, da je dijakom predmet bolj všeč, če jim profesor dobro razloži snov.

Šibko in pozitivno statistično značilno povezavo ugotovimo med učnim uspehom pri športni vzgoji in biologiji ter tem, da lahko dijaki v razpravi povedo svoje mnenje. Statistično značilno povezavo, ki je šibka in pozitivna, ugotovimo med učnim uspehom pri biologiji in zgodovini ter tem, da profesor že na začetku leta predstavi pravila, ki se jih v razredu držijo.

Pri poučevanju in učenju je učinkovita komunikacija pomemben del, saj dejavnost vključuje komunikacijo med učenci in učitelji ter tudi med drugimi deležniki. Verbalna komunikacija je ključen vidik, ki ga je treba izpostaviti, saj učitelj ustno, z besedami, posreduje informacije učencem. To je zelo povezano z uspešnostjo učiteljev,

od katerih se pričakuje, da imajo znanje za učinkovito komunikacijo, kar se šteje za pomemben dejavnik uspeha poučevanja in učenja. Učitelji niso učinkoviti samo pri prenosu znanja, ampak tudi v osebnih odnosih ter prenosu stališč in vrednot. Verbalne in neverbalne komunikacije ni mogoče ločiti pri posredovanju sporočila, zato mora biti učitelj sposoben združiti obe vrsti komunikacije. To mu lahko pomaga izboljšati vtis pri poučevanju in učenju. Učitelji, ki z učenci učinkovito komunicirajo, bodo tem v veliko pomoč pri učenju in vsakodnevni interakciji, saj so vzor učencem tako v učilnici kot zunaj nje. Učiteljevo vedenje, ki je manj pozitivno, lahko povzroči nekaj negativnih učinkov na učence (Wahyuni, 2018).

Ugotovimo tudi, da so med prvimi in četrtnimi letniki razlike v oceni verbalne komunikacije posameznih učiteljev, vendar razlike zaznamo le pri treh vidikih verbalne komunikacije učiteljev športne vzgoje. Prvi letniki med drugim pogosteje opažajo, da profesor med poukom govori o svojem osebnem življenju in izkušnjah, četrtni letniki pa pogosteje opažajo, da se verbalna sporočila med učno uro nanašajo v večini na učno snov ter da se profesor pri posredovanju informacij med poukom izogiba lastnim občutkom in navaja le dejstva.

V nadaljevanju zaznamo razlike med spoloma v oceni verbalne komunikacije posameznih učiteljev. Statistično značilne razlike v verbalni komunikaciji glede na spol se kažejo pri štirih postavkah.

Pomembno je vedeti, da si učiteljev (pa tudi sošolcev) učenci ne izbirajo sami, ampak so jim določeni. Okvir učiteljeve vloge formalno določajo zahteve učnih načrtov, zakonodaje in različnih pravilnikov. V okviru tega pa lahko učitelj sam izbere učne oblike, metode in bolj ali manj učinkovito tudi komunikacijo ter odnose z učenci. V letih raziskovanj so številni raziskovalci proučevali, v čem se razlikujejo bolj ali manj uspešni učitelji. V preteklosti so jih zanimali predvsem stili vodenja, tipične osebnostne lastnosti idealnega učitelja ter oblike interakcije med učiteljem in učenci, danes pa se raziskave usmerjajo v proučevanje, kako različne »kognicije« vplivajo na ravnanje (pojmovanja o učiteljevi in učenčevi vlogi, stališča, cilji, pričakovanja). Poleg tega so v zadnjem času v središču raziskovalnega zanimanja tudi učiteljeva čustva (katera so ter kako uravnnavati in obvladovati čustvene obremenitve in stresne situacije svojega poklica ter kako to vpliva na učiteljevo poučevanje in učenje učencev). Raziskava

lastnosti najboljših učiteljev je pokazala, da so ti učitelji bolj ekstravertirani, energični, intuitivni in polni energije ter da spodbujajo k podajanju v neznano. Različni raziskovalci med drugim ugotavljajo, da so dobri učitelji tisti, ki dosegajo »vidne rezultate« v učenju učencev, kot njihove dobre lastnosti pa poudarjajo zanos, zavzetost, strast do poučevanja in učenja ter predanost vsakemu učencu (Šarič, 2015; Slivar, 2013; Hattie, 2018, v Marentič Požarnik, 2018).

Učitelj je posredovalec informacij v razredu, zato so njegove komunikacijske spretnosti izjemno pomembne tako pri krajših razlagah ali pojasnjevanju kot tudi pri daljših predavanjih. Pomembni so predvsem naslednji vidiki: jasnost in razumljivost (poveča jo napoved cilja in strukture, navezovanje na predznanje in izkušnje, dobri primeri, primeren tempo), čustvena zavzetost (osebna angažiranost, navezovanje na interese), miselno aktiviranje udeležencev (vmesna vprašanja za razmislek) ter usklajenost besedne in nebesedne komunikacije (učitelj bi se moral zavedati, da so nebesedni znaki primarni in določajo predvsem, kakšen bo odnos med učiteljem in učenci in kako bodo sprejemali njegova nadaljnja sporočila). Učitelj v razredu tudi postavlja vprašanja. Učitelj postavi vprašanje celotnemu razredu, počaka, nato pozove učenca in počaka na odgovor. Poleg strategije postavljanja vprašanj je pomemben tudi čakalni čas, s katerim učitelj učencu omogoči kakovost učenčevega razmisleka in odgovora. V povprečju učitelj na dan postavi od 300 do 400 vprašanj (prevladujejo vprašanja nižje spoznavne ravni), medtem ko vprašanja učencev pri običajnem pouku obsegajo le 1–5 % učiteljevih vprašanj in so po večini povezana z organizacijskimi zadevami ter redkeje z obravnavano vsebino (Marentič Požarnik, 2018).

Najboljša ocena verbalne komunikacije je pri učiteljih športne vzgoje. Statistično značilne razlike v povprečni oceni verbalne komunikacije med predmeti zaznamo pri več kot polovici postavk. Pri nekaterih vidikih, kot so »profesorjevi posegi po discipliniranju dijakov temeljijo na nadzoru in grožnjah«, »vprašanja boljših dijakov pritegnejo več pozornosti profesorja kot vprašanja povprečnih dijakov«, »profesor uporablja veliko tujk«, »dijaki, ki kršijo pravila, so kaznovani«, »v razredu so stalna prerekanja«, »navodila profesorja so slaba, zato ne vemo, kaj bi počeli«, »dijaki po učnih urah nismo zadovoljni«, »v konfliktu z dijakom profesor vztraja, da ima on prav«, »profesor uporablja grajanje in kritiziranje pred vse-

mi v razredu«, »profesor ukazuje dijakom«, »profesor več pozornosti posveti boljšim dijakom«, je ocena pogostosti danega vidika verbalne komunikacije pri predmetu športna vzgoja nižja kot pri predmetih biologija in zgodovina. Za našete vidike lahko zaključimo, da je večinoma negativne vidike verbalne komunikacije učiteljev pri predmetu športna vzgoja manj pogostejše zaznati kot pri preostalih predmetih.

Pri drugih vidikih, kot je »profesor opazi, ko ima posameznik v razredu problem, in mu skuša pomagati«, pa je povprečje danih vidikov višje pri predmetu športna vzgoja kot pri drugih dveh predmetih. Zaključimo lahko, da je večinoma pozitivne vidike verbalne komunikacije učiteljev pogostejše zaznati pri predmetu športna vzgoja kot pri drugih predmetih.

Kot je zapisala Barica Marentič Požarnik (2018): »Če šola (razred, učna skupina ...) ni prostor kakovostnega življenja, tudi ne more postati prostor kakovostnega učenja« (str. 234). S tem se lahko strinjamo, saj sta šola in razred hkrati prostor učenja in življenja. Sproščeni in urejeni odnosi na ravni »življenja«, kamor spada tudi razred, so pogoj za kakovostno učenje. Učiteljev način vodenja, skupinsko vzdušje in uspešno reševanje konfliktov so bistvenega pomena in vplivajo na počutje učencev in motivacijo, s tem pa na uspešnost učenja. Zaradi tega morajo učitelji razumeti skupinske procese in svojo vlogo v njih ter se zavedati sestavin dobre medosebne komunikacije, ki je osnova za vzpostavljanje uspešnih medosebnih odnosov ter učinkovito poučevanje in učenje.

Za konec potrdimo tudi, da je najvišji učni uspeh (prav dober) pri predmetu športna vzgoja.

Odnosi, ki se izoblikujejo med učiteljem in učenci, pomembno vplivajo na njihovo počutje, interes in vztrajnost pri pouku in prek tega tudi na učne rezultate. Zelo pomembno je, kako učenci zaznavajo sprejetost in podporo od učitelja, koliko se učitelj prilagaja njihovim potrebam, jih spoštuje, jim zna prisluhniti in upošteva njihov »glas«. Metaanaliza, ki je strnila rezultate 229 raziskav, je pokazala močno povezanost med učiteljevim odnosom (empatičen, topel, pristen, spodbuden, usmerjen v učenca) in učenčevimi učnimi uspehi oziroma dosežki ter odnosom do šole in vključenostjo v procese (Hattie, 2013; Peklaj in Pečjak, 2015, v Marentič Požarnik, 2018).

Poleg vseh dejavnikov, ki vplivajo na učno uspešnost učencev, ima vpliv na to tudi

učiteljevo pričakovanje do učencev. Učitelj si med drugim oblikuje pričakovanja do učencev glede na uspeh v prejšnjih letih, spol, zunanost, narodnost, socialno-ekonomski položaj učenca, njegovo vedenje v razredu in osebnostne značilnosti. Pri skupini učiteljic, ki so bile prepričane, da se dečki težje naučijo brati kot deklice, so ugotovili, da so dečki ob koncu leta res dosegli slabše rezultate v branju kot dečki pri skupini učiteljic brez takih pričakovanj. Podobno so primerjali tudi učne uspehe učencev, ki so imeli starejšega brata ali sestro pri istem učitelju, z uspehi učencev, pri katerih so starejše brate in sestre učili drugi učitelji. Tudi tu so opazili vpliv pričakovanj, saj so v prvem primeru učenci dosegali uspehe, ki so bili v skladu z uspehi njihovih starejših sorojencev (pri tem učitelji in učenci niso vedeli, da so vključeni v eksperiment). Učiteljevo pričakovanje pa vpliva tudi na njihovo komunikacijo, saj učence, od katerih pričakuje več, bolj spodbuja k sodelovanju, pogosteje pohvali za pravilen odgovor in dalj časa čaka na odgovor. Pri »slabih« pa hitreje pokliče drugega učenca in tudi pogosteje opušča povratno informacijo, kar lahko negativno vpliva na učenca in se razvije v nizko samopodobo učenca (Marentič Požarnik, 2018).

Povzamemo lahko, da je verbalna komunikacija učiteljev pomemben del pouka, kar se je izkazalo tudi v študiji, ki jo je opravila Joan Gorham (1988). Potrdila je, da verbalni in tudi neverbalni znaki komunikacije vplivajo na učenje. Učiteljeva uporaba humorja v razredu je izjemno pomembna, prav tako pa tudi učiteljeva pohvala dijakovega dela, dejanj ter pogostost vključevanja v pogovor z dijaki pred poukom in po njem ter zunaj razreda. Poleg tega na afektivno učenje med drugim vpliva, če učitelj uporablja osebne primere in govori o lastnih izkušnjah, postavlja vprašanja, s katerimi dijake spodbuja k pogovoru, da izrazijo svoja stališča ali mnenja, v razprave pa vključuje različne teme, ki dijake zanimajo, čeprav niso v povezavi z učno snovjo.

V raziskavi, ki so jo opravili Abdul Majid, Mohd Jelas, Azman in Rahman (2010), so ugotovili, da imajo komunikacijske veščine in motivacija velik vpliv na poučevanje. Učiteljev komunikacijski slog lahko vpliva na zanimanje in odnos učencev ter ustvarjanje sproščenega vzdušja. Učinkovita komunikacija zahteva izkušnje, odločnost in zanimanje za poklic. Poleg tega na uspešnost učnega procesa vpliva tudi okolje. Učno okolje ima ključno vlogo pri zagotavljanju uspešne komunikacije. Pre-

veliko število učencev v učilnici, neprijetna okolica in previsoka raven hrupa ovirajo in motijo koncentracijo učiteljev in učencev v učilnici, zato je treba poleg drugih dejavnikov tudi temu posvetiti pozornost, da se komunikacijski proces izvaja nemoteno in učinkovito.

■ Zaključek

Komunikacijske spretnosti so zelo pomembne za prihodnost ljudi, kakovost življenja in uspeh na vseh področjih. Verbalna in neverbalna komunikacija imata glavno vlogo tudi pri izobraževanju. Učitelji dajejo zgled in učijo, zato je pomembno, da imajo dobro razvite komunikacijske spretnosti.

Dobro poučevanje je zapletena interakcija širokega spektra učiteljevih značilnosti, sposobnosti, znanja s strokovnega področja, izkušenj in pedagoškega znanja. Dopolnjujejo se z drugimi dejavniki, kot so šolska kultura, izobraževalni cilji in značilnosti posameznih skupin otrok.

Navedeni zaključki kažejo na pomembno vlogo verbalne (in tudi neverbalne) komunikacije v procesu poučevanja in učenja. Učitelji morajo vzdrževati in razvijati učinkovito komunikacijo, s katero poskušajo ustvariti zanimanje med učenci in s tem povečati njihove dosežke.

V raziskavi smo želeli predstaviti vidik vpliva verbalne komunikacije na učno uspešnost dijakov. Izbrali smo tri različne predmete, od katerih imajo dijaki dva v vseh štirih letih gimnazijskega izobraževanja, enega pa tri leta. Ugotovili smo statistično značilno povezavo med verbalno komunikacijo učiteljev in učno uspešnostjo dijakov. Hkrati smo ugotovili, da je najvišja učna uspešnost dijakov pri predmetu športna vzgoja, saj se pri učiteljih športne vzgoje pogosteje pojavljajo pozitivni vidiki verbalne komunikacije kot pri drugih predmetih. Zanimivo je tudi, da so dijaki bolj poudarjali negativne vidike, dijakinje pa bolj pozitivne. Iz tega izhaja, da so dijaki v primerjavi z dijakinjami večkrat tarča kritik oziroma komentarjev zaradi vedenja, zato je več pozornosti namenjene dijakom. Razumeti moramo, da so razlike med dijaki velike, da nanje vplivajo tudi čustveni in socialni dejavniki, zaradi katerih je njihovo zanimanje za posamezne predmete različno.

Učiteljeva verbalna in neverbalna komunikacija ima glavno vlogo pri podpori v izobraževalnem procesu. Učitelji, ki razumejo

pomen te komunikacije, lahko postanejo še bolj usposobljeni in ustvarijo smisel za učenje. Zavedati se morajo, da lahko z dobro komunikacijo pozitivno vplivajo na dijake.

■ Literatura

1. Abdul Majid, A., Mohd Jelas, Z., Azman, N. in Rahman, S. (2010). Communication Skills and Work Motivation Amongst Expert Teachers. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 7(C), 565–567. Pridobljeno s <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042810020793>
2. Arnuš, M. (2010). *Komunikacijske spretnosti učitelja* (Diplomsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta). Pridobljeno s <https://dk.um.si/Dokument.php?id=15441>
3. Borovinšek, J. (1997). Komunikacija in interakcija v učni skupini s poudarkom na reševanju konfliktnih situacij. *Sodobna pedagogika*, 48(7-8), 427–431.
4. Gorham, J. (1988). The relationship between verbal teacher immediacy behaviors and student learning. *Communication Education*, 37(1), 40–53. Pridobljeno s <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03634528809378702>
5. Marentič Požarnik, B. (2018). *Psihologija učenja in pouka: Od poučevanja k učenju*. Ljubljana: DZS.
6. Mauer, P. (2007). *Neverbalna komunikacija kot (ne)kakovostna prva v pedagoškem procesu* (Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede). Pridobljeno s <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Mauer-Petra.PDF>
7. Pečjak, S. in Košir, K. (2008). *Poglavja iz pedagoške psihologije: izbrane teme*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Oddelek za psihologijo.
8. Simonds, C. J. in Cooper, P. J. (2014). *Communication for the Classroom Teacher*. Pridobljeno s <https://www.pearson.com/us/higher-education/program/Simonds-Communication-for-the-Classroom-Teacher-9th-Edition/PGM49188.html>
9. Ule, M. (2005). *Psihologija komuniciranja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Wahyuni, A. (2018). The Power of Verbal and Nonverbal Communication in Learning. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 125, 80–83. Pridobljeno s <https://www.atlantis-press.com/article/25890842.pdf>

Eva Seničar, mag. prof. šp. vzg.
eva.senicar@gmail.com